

Arne Jon Isachsen

FINANSKRISEN

Oktober 2008

OM Å MENE OG Å FORSTÅ

Å se på fjernsyn er stort sett bortkastet tid. Med radio er det annerledes. Da kan man gjøre noe annet samtidig. Lage middag. Kjøre bil. Lese avisen.

Å gjøre to ting på en gang er ikke alltid like enkelt. Om Gerald Ford, vel den eneste president i USA som aldri ble valgt, heller ikke til visepresident, han ble utpekt til visepresident etter at Spiro Agnew hadde gjort bort seg, som svenskene sier, for så å bli president da Nixon etter Watergate-skandalen takket av, om ham, Gerald Ford altså, skulle onde tunger ha det til at ikke kunne gå på tur og tygge tyggegummi samtidig – disse to tingene på en gang ble for mye.

Gerald Ford var president i vel åtte hundre dager. I nekrologen i The Economist står det at han fra barndommen av fikk innprentet tre leveregler: Vær ærlig, arbeid hardt og kom presis til middag. Den siste synes vanskeligere å etterleve i våre dager.

Viggo og Rune

Ettersom jeg tidvis har behov for å kaste bort tid, ser jeg noen ganger på fjernsyn. Her forleden ble Rune Bjerke, sjefen i DnBNOR, forsøkt grillet av Viggo Johansen i Redaksjon 1 i Dagsrevyen. Temaet var DnBNORs eventuelle upassende atferd i forbindelse med myndighetens tiltakspakke overfor norske banker, som den internasjonale finanskrisen har nødvendiggjort. Hadde DnBNOR solgt statsobligasjoner på et særlig gunstig tidspunkt, basert på innsideinformasjon, og således tjent en god slump penger på uhederlig vis? Og hva vil Rune Bjerke gjøre dersom den granskningen Kredittilsynet nylig har satt i gang konkluderer at Bjerkes oppførsel er klanderverdig? ”Trygve Bratteli lærte meg aldri å svare på hypotetiske spørsmål”, svarte banksjefen.

Bank- og finanskrisen kommer

Bank- og finanskrisen har kommet snikende på oss, men likevel overraskende. Det hele startet i august i fjor da en fransk storbank nektet folk å løse inn eierandeler i et fond som banken stod bak. Ikke fordi man ikke hadde penger. Men fordi det ikke lenger var mulig å verdsette eierandelene. Markedet for noen av verdipapirene som her lå, hadde sluttet å fungere. De ble ganske enkelt ikke omsatt. Med fravær av omsetning til markedsklarerende priser visste den stakkars banken ikke hvor mye man skulle betale ved innløsning av andeler.

På våren kom et langt kraftigere sjokk. Myndighetene i USA bidrog med garantier til JP Morgan Chase slik at denne store banken fant det formålstjenelig å ta over finanshuset Bear Stearns som ellers ville ha måttet innstille sine betalinger mandag morgen den 17. mars. Da et annet og større finanshus, Lehman Brothers, et halvt år senere kom i en tilsvarende vanskelig situasjon, uteble redningsaksjonen. Resultatet var at aktiviteten i interbankmarkedet som allerede hadde blitt kraftig redusert på grunn av svekket tillit til betalingsevnen finansinstitusjoner imellom, stoppet så godt som helt opp.

I ettertid tror jeg kanskje Ben Bernanke, sjefen for den amerikanske sentralbanken (Fed) og Hank Paulson, USAs finansminister, om de hadde visst det de vet i dag, ville latt Bear Stearns gå nedennom i mars. Det ville vært et klart signal til Lehman og andre – ikke regn med oss (myndighetene) om du får problemer. Og Lehman ville trolig brukt våren og sommeren på å besikke sitt hus, solgt unna deler av selskapet og fått inn ny kapital. En konkurs i Bear Stearns i mars ville gitt oss krisen i interbankmarkedet tidligere, men også i et mindre omfang. Lehman ville sannsynligvis klart seg. Og Ben og Hank (Henry, for å være formelt korrekt) ville hatt mer tid med familien i denne høsten.

Vi er som vi er

Men verden er nå en gang som den er. Det er Rune Bjerke også. Og Jens Stoltenberg. Og Kristin Halvorsen. (Du som leser må gjerne gjøre denne listen lenger.) Og hvordan er det verden - og vi - er? Feilbarlige. Gjør eller sier tidvis ting vi ikke burde ha gjort eller sagt. Eller unnlater å gjøre eller si ting vi burde ha gjort eller sagt. "De gjorde så godt de kunne", sa stortingspresident C. J. Hambro fra Stortingets talerstol etter krigen, da regjeringen Nygaardsvolds opptreden i april dagene 1940 ble debattert. Og fortsatte slik: "Det får være deres unnskyldning og dom".

I dagens mediastyrt samfunn - en forslitt frase, men i farta finner jeg ingen bedre - er det ikke spørsmål om å gjøre så godt man kan. Media forlanger noe mer. Eller snarere noe annet. At det formelle er i orden. At man har opptrådt korrekt. Gått tjenestevei. Ikke snakket med noen underhånden. Einar Gerhardsens stil - "noen av oss har snakket sammen" - holder ikke lenger. Det skal vi være glade for. Det andre ytterpunktet, at ingen har snakket med hverandre, er kanskje like galt?

Hvorfor har forresten samfunnet blitt slik, at media styrer? Hvorfor lar politikere og andre media herse med seg? Hvorfor tar de ikke igjen? Sier for eksempel at var et tåpelig spørsmål når det er nettopp det var? I et stort intervju som Time Magazine sist vinter hadde med Vladimir Putin, ble den erfarne journalisten som stod for intervjuet, meget forbauset. For første gang i sin karriere opplevde han at den han snakket med ikke var spesielt interessert i

å skulle bli godt likt av intervjueren. Det er kanskje heller ikke bra. Arrogansen som for mye makt gir. Men hva med en mellomting? Gjensidig respekt.

Å mene og å forstå

Tilbake til saken - til realitetene på bakken, som det heter - er det ingen journalister som bryr seg om den? At det blir rett, etter at noe har gått feil. At en tilpasset pakke for et kriserammet norsk bank- og finansvesen kommer på plass i en situasjon der det hele er i ferd med å bryte sammen.

Kanskje finansielle kriser er for vanskelig å skrive faglig forsvarlig om? Enklere å unndra seg slitet med å sette seg inn i sakene på skikkelig vis? Hvilke opsjoner har egentlig myndighetene for å løse bankkrisen? Hvordan kan de ulike tiltakene tenkes å virke? Hva er de sentrale problemene - selve kjernen - i krisen?

Her er noen forkortelser som journalister med tema finans, og med respekt for sine lesere, kan bryne seg på: CDS, LBO, CBO, MBO, IPO, CD, ABS. Journalister synes tidvis mer opptatt av å mene enn av å forstå. Videre er det enklere å skrive om formelle tabber enn om de grunnleggende problemene i finansmarkedene.

Prisen vi betaler

Hvilken pris betaler samfunnet for at det er blitt slik? At den neste finansielle krise - den vi er midt oppe i nå er ikke den siste, stol på meg - vil kunne koste samfunnet dyrt. Kommunikasjonen de sentrale aktørene imellom går saktere og er mer ufullstendig. Må ikke si eller gjøre noe som man på formelt grunnlag senere kan bli kritisert for. Med dårligere grunnlag for beslutninger, blir beslutningene dårligere. Og for samfunnet dyrere.

Hvilke lærdommer trekker jeg, forfatteren av disse linjene, av den historien som her er fortalt? At vi som har ansvaret for utdanning av dem som driver med økonomisk journalistikk, må gjøre en bedre jobb.